

SERBAREA ȘCOLARĂ DE 10 MAI (1897-1910): UN STUDIU DE CAZ PENTRU EDUCAȚIA PATRIOTICĂ ÎN VREMEA LUI SPIRU HARET

Vlad PAȘCA*

THE 10TH OF MAY NATIONAL HOLIDAY IN ROMANIAN PUBLIC SCHOOLS (1897-1910). A CASE STUDY OF PATRIOTIC EDUCATION IN THE TIME OF SPIRU HARET (Abstract)

This article deals with the ways of celebrating the Romanian national holiday on May 10th in the system of public schools during the time when Spiru Haret had been the Minister of Public Education. Shortly after his appointment in 1897, the liberal politician enacted a set of ceremonial events in which students – in both primary and secondary schools – took part and which aimed to strengthen the traditional celebrations of the Coronation and the patriotic sentiments of the pupils. Not only artistic ways of communication (poetry, music, theatre), but also militaristic and masculine experiences, such as the procession of troops and the oina game, made up an event that was meant to bring the symbol of the ruler of the nation embodied by King Charles I closer to future citizens. Students were expected to express the love for their country and the loyalty to their ruler following a schedule and a given repertoire, as the ceremony kept going in an organized setting. A more detailed description of the events that were happening in Bucharest on the 10th of May helps us better understand how the pedagogical mechanism of patriotism worked at the dawn of the twentieth century in Romania.

Keywords: patriotism, education, public schools, ceremony, monarchy, national holiday.

În ultimii douăzeci de ani, în istoriografia română s-a conturat o direcție de cercetare deconstructivistă și demitizantă, menită să analizeze mecanismele și conținuturile „marilor narațiuni” despre națiunea română. Tardivă în raport cu fenomenul similar occidental, această abordare a devenit totuși dinamică prin studiile unor istorici tineri, care au operat cu conceptele de „memorie” și „identitate națională” dintr-o perspectivă critică. În cazul educației patriotice, au fost identificate și analizate politicile identitare și „didactica apartenenței” cetățenilor români

---

* Doctorand în istorie, Universitatea din București. E-mail: pascavlad@yahoo.com

la o națiune și la un destin comun, de la configurarea statului-națiune în a doua jumătate a secolului al XIX-lea¹ și de-a lungul secolului al XX-lea².

Din setul de elemente didactice cu scopuri identitare, comemorările au adus laolaltă construcția memoriei și consolidarea identității naționale într-un cadru ritualizat, devenind astfel serbări fascinante al căror tipar nici astăzi nu a fost abandonat³. Primul ministru care a instituționalizat aniversările naționale în lumea școlii românești – ca de altfel părintele fondator al celor mai multe „măsurî specifice vizând educația naționalistă”⁴ – a fost Spiru Haret. Șirul serbărilor cu tematică istorică introduse de acesta – serbările de la Războieni (1898), de la Călugăreni (1903), comemorarea lui Ștefan cel Mare (1904) etc.⁵ – a fost deschis de serbarea școlară de 10 Mai, de a cărei prezentare ne vom ocupa în cuprinsul acestui articol. Această serbare a fost cercetată anterior⁶, contribuția noastră fiind mai degrabă de ordin narativ (prin valorificarea unor surse de arhivă) și mai puțin de tip analitic.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, aniversarea venirii pe tron a principelui Carol I (1866), serbată la 10 mai (stil vechi), avea atașate încă două semnificații – determinate de prima – și anume proclamarea independenței principatului României față de Imperiul Otoman (1877)⁷, respectiv proclamarea Regatului României

---

¹ Mirela-Luminița Murgescu, *Între „bunul creștin” și „bravul român”. Rolul școlii primare în construirea identității naționale românești (1831-1878)*, Iași, Editura A92, 1999.

² Cătălina Mihalache, *Didactica apartenenței. Istorii de uz școlar în România secolului XX*, Iași, Institutul European, 2012.

³ Pentru răspândirea universală și *pattern*-ul acestor comemorări, vezi John R. Gillis (ed.), *Commemorations: the politics of national identity*, Princeton, Princeton University Press, 1994; Gabriella Elgenius (ed.), *Symbols of nations and nationalism: celebrating nationhood*, Houndmills, Palgrave Macmillan, 2011. Pentru unele cazuri românești, vezi și Andi Mihalache, *Mănuși albe, mănuși negre. Cultul eroilor în vremea dinastiei Hohenzollern*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2007.

⁴ Mirela-Luminița Murgescu, *Spiru Haret și educația națională în școala românească*, în „Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca”, vol. XXXIV, 1995, p. 239 și urm.

⁵ *Ibidem*. Vezi și *Instituirea zilei de 24 ianuarie ca sărbătoare națională și celebrarea sa în mediul școlar*, în Dumitru Ivănescu (ed.), *Unirea Principatelor. Momente, fapte, protagoniști*, Iași, Editura Junimea, 2005, p.171-179; Nichita Adăniloae, *Spiru Haret – inițiatorul și organizatorul comemorării lui Ștefan cel Mare în 1904*, în „Revista istorică”, nr. 3-4, 2004, p. 11-24; Spiru Haret, *Raport adresat M. S. Regelui asupra activității Ministerului Instrucțiunii Publice și al Cultelor*, București, „Carol Göbl”, 1903; idem, *Opere*, vol. I-XI, București, s.a.; *Lui Spiru Haret*, București, 1911.

⁶ Mocanu Alina Ștefania (Bruja), *Sărbătorirea zilei de 10 mai în școala românească haretistă*, prezentare la Simpozionul „Cultură, Politică și Societate în timpul domniei lui Carol I. 130 de ani de la Proclamarea Regatului României”, Iași, 2011 (<http://www.usv.ro/pro-doct/database/2010/27/prezentate/03.pdf>).

⁷ Conform datelor reale (vezi succesiunea evenimentelor la Nichita Adăniloae, *Data proclamării independenței naționale a României*, în „Studii și articole de istorie”, vol. LXVI, 2001, p. 145-150), proclamarea independenței României a avut loc la 9 mai în ședințele celor două Camere ale Parlamentului. Faptul că a doua zi, la aniversarea urcării pe tron, principele Carol a rostit un discurs prin care a susținut declarația de independență, precum și faptul că România a ieșit învingătoare în războiul ruso-turc sub conducerea militară a aceluiași principe Carol, au determinat transferul simbolic al momentului originar al statului român suveran de la 9, la 10 mai.

(1881)⁸. Sărbătorirea zilei de 10 mai a devenit în egală măsură un prilej de a celebra România și națiunea română, care, fiind condusă de un rege înțelept, ar fi obținut un loc de seamă între statele civilizate ale Europei moderne. Cu această ocazie, cetățenii, în frunte cu demnitarii, îi omagiau pe rege și pe membrii familiei regale, în cadrul unei ceremonii replicate în întreaga țară, care începea cu un serviciu religios (*Te Deum*) și care își avea punctul culminant în timpul paradei militare. În orașul București, populația și autoritățile se bucurau de prezența regelui și a membrilor Casei Regale, atât la serviciul divin, cât și la parada militară desfășurată pe actualul bulevard Elisabeta, în fața statuii ecvestre a lui Mihai Viteazul, unii cetățeni fiind apoi onorați cu invitația de a lua parte la recepțiile de la Palatul Regal. Fără îndoială, monarhul ca întruchipare a statului român a fost figura centrală a evenimentului.

Sărbătorirea acestei zile trebuia să antreneze întreaga comunitate a supușilor, incluzându-i aici pe tinerii școlari, care, înainte să își manifeste loialitatea față de rege și țară, trebuiau să învețe codul comportamental al devotamentului și să interio-rizeze un set de valori și elemente identitare care să declanșeze acel comportament.

În ziua de 10 mai cursurile erau suspendate, iar elevii puteau asista la serbare în rândurile spectatorilor. Poate că vreun profesor sau vreun învățător conducea elevii la ceremonie, dar acest gest sporadic era făcut din inițiativă proprie. Caracterul oficial – implicit obligatoriu – al participării elevilor și cadrelor didactice la această aniversare a fost conferit doar începând din luna aprilie a anului 1897, de către Spiru Haret, noul ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice⁹. La nici o lună de la instalarea sa în fotoliul ministerial, prin circulara către unitățile de învățământ secundar și superior, publicată în „Monitorul Oficial” la 23 aprilie 1897, Spiru Haret a instituit serbarea școlară de 10 mai, la care participarea elevilor și a profesorilor a devenit o datorie morală și instituțională.

Textul circularii¹⁰ era un veritabil manifest în favoarea educației patriotice, fiind confirmat ulterior și de alte acțiuni ministeriale ale lui Spiru Haret. Era enunțat scopul primordial al școlii, anume acela de a forma „buni cetățeni”, această calitate civică fiind asigurată de sentimentul patriotic, care însemna deopotrivă „iubirea de țară” și iubirea monarhului. Unul dintre mijloacele cu ajutorul cărora patriotismul putea fi insuflat școlărilor era – bineînțeles – serbarea „cu caracter patriotic” și ce zi putea fi mai potrivită pentru aceasta decât ziua națională? Ideea lui Spiru Haret nu era originală ci, așa cum specifica, aceasta era împărtășită nu numai de cadrele didactice din România, dar și de elitele din „alte țări”, unde cultivarea „sentimentului național” prin acest mijloc era deja instituționalizată. Particular acestui text era mesajul mobilizator, nimic altceva decât un text programatic, în

---

⁸ Proclamarea Regatului a fost făcută de Parlament la 14 martie 1881, dar serbarea proclamării, care a coincis și cu aniversarea a 25 de ani de domnie, a avut loc la 10 mai. Vezi și *ibidem*, p. 148.

⁹ Spiru Haret a fost în fruntea acestui minister în intervalele: 31 martie 1897 – 11 aprilie 1899, 14 martie 1901 – 26 decembrie 1904 și 12 martie 1907 – 29 decembrie 1910.

¹⁰ Textul acestui act ministerial este reprodus integral în anexa acestui articol.

care erau angrenate elemente ale mitologiei naționale într-o schemă progresistă a destinului excepțional al națiunii române. Cultivarea idealismului patriotic mobilizator, a disponibilității de a face bine națiunii de care aparțin, acestea erau sarcinile pe care Haret le transmitea profesorilor, asigurându-i pe aceștia că, oricât de departe vor merge, nu vor cădea în exces.

Pentru început, doar școlile de nivel secundar au fost însărcinate cu organizarea serbării, dar Spiru Haret îi încuraja deja pe directorii școlilor primare, mai ales pe cei din localitățile în care lipseau școlile secundare, să pună la punct o serbare. Pentru a doua ediție, o circulară a lui Spiru Haret în care a fost declarat caracterul perpetuu al serbării, a fost adresată și directorilor din învățământul primar¹¹. Față de școlile particulare, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice nu a exercitat o presiune în privința organizării serbării de 10 mai până în 1910¹², ținând totuși să se asigure că elevii români învățau „Imnul regal”, pe care trebuiau să îl intoneze la toate solemnitățile școlare¹³.

Organizatorilor li s-a cerut să trimită programul la Minister înainte de data serbării – pentru ca ministrul să o aprobe sau să facă sugestii pe marginea ei –, urmând ca ulterior să comunice modul în care a decurs evenimentul, printr-o dare de seamă sau printr-un raport. Această formă de control exercitată de Minister, precum și publicarea dărilor de seamă în „Buletinul oficial al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice”, au impus o anumită etichetă a serbărilor din întreaga țară, conținutul acestora variind între limitele unui anumit repertoriu acceptat și perpetuat de autoritățile școlare. Așa cum a indicat și Spiru Haret în menționata circulară din 1897, „conferințe, cântece patriotice, pelerinaje la locuri istorice” au alcătuit programele primei ediții, acestea fiind completate în anii următori cu defilări, jocul de oină, serbări corale și serbări gimnastice. După multitudinea rapoartelor primei serbări școlare¹⁴, putem spune că inițiativa lui Spiru Haret a fost acceptată și s-a bucurat de succes în majoritatea orașelor României, ceea ce a condus la consfințirea serbării prin decretul regal din 24 mai 1897, cu articol unic: „Ziua de 10 mai se instituie ca zi de serbare școlară pentru toate școalele din

---

¹¹ „Anul acesta, ca și în toți anii viitori, vom continua a serba ziua de 10 mai în același spirit și cu toată tragerea de inimă”. (V. Costăchescu, *Serbările naționale: 10 mai și 24 ianuarie*, în *Lui Spiru Haret*, și urm., p. 933-934).

¹² În circulara nr. 30 543 / 18 iulie 1910, Spiru Haret cerea ca zilele naționale să fie sărbătorite, iar programul să cuprindă „Imnul regal”, cântece și recitări în românește, urmând ca acesta să fie comunicat în prealabil Ministerului (Ministerul Instrucției Publice și al Cultelor, *Colecțiunea legilor, regulamentelor, programelor și diferitelor deciziuni și dispozițiuni generale aflate în vigoare la 1 septembrie 1912*, vol. III. *Învățământul profesional și particular*, București, Imprimeria Statului, 1912, p. 347). Flexibilitatea lui Spiru Haret față de finalitățile educației în școlile particulare arată nu atât un naționalist, cât un om de stat care dorea ca școala publică să formeze cetățeni veritabili.

¹³ Vezi circulara nr. 7 104/1 august 1903, în „Buletinul Oficial al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice”, an VIII, vol. IX, nr. 218 / 1903, p. 3 752.

¹⁴ Acestea sunt publicate în „Buletinul Oficial al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice”, an III, vol. VI, nr. 93, 15 iunie 1897, p. 908-935.

țară”¹⁵. În anul următor, Spiru Haret a exploatat prilejul de a descrie succesul ediției precedente prin repetarea doleanțelor sale: „Serbarea a dat institutorilor și profesorilor o nouă ocazie solemnă de a împlini, față de școlarii lor, cea mai însemnată și mai înaltă parte a datoriei lor, aceea de a le înălța sufletul în iubirea țării, a neamului și a Regelui. Pentru părinți, ea a fost o zi de bucurie, pentru că apropia pe toți, cetățenii, copiii și profesorii, într-o idee care trebuie să ne înfrățească totdeauna, ideea de patrie”¹⁶.

Avem totuși motive să credem că serbarea școlară de 10 mai nu s-a bucurat de popularitate peste tot în țară, cu toate că mărturiile în acest sens sunt puține. Cum dările de seamă puteau contribui la sporirea prestigiului organizatorilor, aceștia aveau tot interesul să raporteze punctele bune, și nu punctele slabe, ale evenimentului aniversar. În schimb, într-o adresă de la 26 aprilie 1904 către Spiru Haret, fruntașul liberal Dimitrie A. Sturdza – mentorul și protectorul celui dintâi și care la acea dată deținea funcțiile de prim-ministru și de ministru de război –, se plângea că funcționarii civili din serviciul statului și al comunelor nu au un comportament corespunzător la serbările naționale, unii dintre aceștia chiar lipsind de la evenimente. Conștient fiind că autoritățile locale puteau exercita o influență negativă asupra celorlalți, Spiru Haret a transmis cuvintele superiorului său directorilor de școli secundare și speciale, cu două zile înainte de serbare, printr-o circulară în care erau rugați să pună în vedere colegilor lor următoarele: „Prezența tuturor funcționarilor Statului și Comunelor la aceste solemnități nu trebuie considerată ca o sarcină, ci ca o datorie de cel mai înalt ordin, din punctul de vedere al sentimentului patriotic pe care trebuie să-l manifeste în asemenea ocaziuni. Cu modul acesta, pe lângă că arătăm lumii străine gradul de simțământ patriotic ce posedăm, dăm totodată un stimulent restului populațiunii și un frumos exemplu tinerelor generațiuni”¹⁷.

În 1909, Grigore Bârsan, directorul Liceului Național din Iași, raporta ministrului că „entuziasmul, atât al publicului cât și al lumii școlare, pentru această însemnată serbare națională scade simțitor an cu an”, fiind de părere că „lumea așteaptă în locul vorbelor fapte”¹⁸. O altă dovadă a potențialului dezinteres manifestat de public era o măsură luată de Haret pentru serbarea de 10 mai din același an prin care profesorii conferențieri trebuiau să vină din alte orașe, preîntâmpinându-se astfel eventualitatea unui eșec al comunicării publice¹⁹. Per

---

¹⁵ Ministerul Instrucției Publice și al Cultelor, *Colecțiunea legilor, regulamentelor, programelor și diferitelor deciziuni și dispozițiuni generale ale acestui departament*, vol. I, București, Imprimeria Statului, 1901, p. 611.

¹⁶ V. Costăchescu, *op. cit.*, p. 933.

¹⁷ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (în continuare prescurtat ANIC-MCIP), dosar nr. 500 / 1904, f. 1-2.

¹⁸ ANIC-MCIP, dosar nr. 2 017/1909, f. 28 v.

¹⁹ Iată fragmentul extras din referatul lui Constantin G. Ionescu către ministru: „Pentru zilele de 24 ianuarie și 10 mai se organizează de mai mulți ani în toate orașele serbări școlare, care se țin satisfăcător pretutindeni. S-a observat însă că aproape în toate orașele, afară de București și Iași, la aceste serbări se țin cuvântări de aceeași profesori doi sau trei, încât după câțiva ani se repetă

ansamblu, lucrurile nu erau atât de îngrijorătoare, mai ales dacă ținem cont că serbările continuau să fie organizate an de an, cu rezultate satisfăcătoare.

Pentru elevi, serbarea școlară de 10 mai trebuia să fie nu numai un moment de *receptare* a pedagogiei patriotismului, ci și unul al exersării declarațiilor de patriotism prin *emitere*, devenind astfel un act de învățare prin comunicare. Participarea la serbare trebuia să fie pentru cât mai mulți una activă, prin exersarea formelor de exprimare cu un impact psihologic pozitiv și eficient în raport cu scopurile afirmate de către Spiru Haret și confirmate de către profesori²⁰. De aceea, muzica, declamația, teatrul erau instrumentele artistice cele mai folosite în cadrul acestei serbări, programa de studiu favorizând învățarea poeziilor și cântecelor cu un conținut istoric și patriotic.

O serbare școlară de 10 mai tipică începea cu participarea elevilor la serviciul religios, îmbrăcați în uniformele îngrijite sau în costumul național, în cea mai importantă biserică a localității, urmând ca elevii să ia loc între spectatori la parada militară, iar unii chiar să defileze în cadrul acesteia. Deplasările se făceau în cortegii cu drapelele școlilor în frunte. Momentul cel mai important al zilei din punctul de vedere al unei autorități școlare era ceremonia școlară propriu-zisă, organizată și repetată din timp. Aceasta cuprindea în mod invariabil cel puțin o cuvântare făcută de un profesor – cel mai adesea, profesorul de istorie – despre „importanța zilei de 10 mai”, adică un panegiric al regelui Carol I prin care erau vehiculate principalele mituri naționale (rezistența în fața cotropitorilor, unitatea românilor, vitejia conducătorilor și a ostașilor români etc.), declamații și cântece patriotice (corale, de cele mai multe ori), precum și alte numere artistice (fie o scenetă de inspirație istorică, fie dansuri populare, fie demonstrații de gimnastică etc.). Printr-o astfel de ceremonie a „religiei neamului” elevii nu numai că demonstau calitățile lor și efortul depus pentru reprezentare, ci mai ales își declarau patriotismul și participau activ la difuzarea lui în rândul școlarilor spectatori, așa cum am subliniat înainte. După-amiaza și seara puteau fi petrecute la concursul de oină sau într-o scurtă excursie către un loc cu încărcătură istorică din împrejurimi. La prima ediție, de exemplu, profesorii au ținut cont de sugestia lui

---

profesorii care vorbesc. Acest lucru are inconvenientul că expunerea faptelor în comemorarea cărora se organizează serbările este făcută din două sau trei puncte de vedere și se repetă aceleași idei expuse în anii trecuți. Din cauza aceasta publicul nu va mai asista în mare număr la aceste serbări și astfel scopul educativ pentru care sunt organizate serbările nu mai este ajuns. De aceea, respectuos supun aprecierii dvs. propunerea ca unii profesori dintr-un oraș să țină cuvântări în alt oraș.” (ANIC-MCIP, dosar nr. 2 017/1909, f. 9). Propunerea a fost aprobată, iar în următoarea perioadă a fost întocmită o lungă listă cu profesorii doritori să țină un discurs de 10 mai într-un oraș diferit de cel în care își aveau postul (ANIC-MCIP, dosar nr. 2 017/1909, f. 15-16).

²⁰ Iată un exemplu, al profesorului N.G. Dumitrescu de la liceul din Pitești, care salută „măreța idee a serbărilor școlare, instituite de dumneavoastră în scopul de a resădi și întări în inimile tineretului școlar, viitorul țării, cel mai frumos și mai nobil sentiment al iubirii de patrie, de naționalitate și a tot ce este românesc”. („Buletinul Oficial al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice”, an III, vol. VI, nr. 93, 15 iunie 1897, p. 912).

Spiru Haret, astfel că elevii conștanțeni au fost la Valul lui Traian, elevii din Giurgiu au fost la cetatea Sf. Gheorghe, iar cei din Turnu-Severin – la podul lui Traian, la ruinele castrului roman și la Cerneți²¹. În rest, tinerii nu scăpau ocazia de a participa la petrecerea orășenilor, întreținută de muzica militară și care se termina de obicei cu o retragere cu torțe.

Repertoriul serbării era diversificat de la an la an, dar rămânea circumscris setului de coruri și poezii cu subiecte istorice și motive patriotice, bucăți ce le reaminteau elevilor de faptele mărețe ale națiunii și în mod special de curajoasa participare a României la războiul ruso-turc pentru obținerea independenței. După cum se poate observa din lista de mai jos, autorii „canonici” la primele ediții au fost Vasile Alecsandri și Ioan Nenițescu, lor alăturându-li-se după 1900 George Coșbuc și Ștefan Octavian Iosif²². În rândul corurilor, „Deșteaptă-te, române!” era cântat aproape la fiecare serbare, urmându-i în clasamentul pe frecvențe „Imnului regal”. La cererea ministrului sau din proprie inițiativă, maeștrii de muzică au compus muzică de cor pe versuri consacrate, ori au armonizat cântece folclorice, contribuind astfel la îmbogățirea și diversificarea repertoriului serbării.

Listele celor mai folosite cântece și poezii la serbările școlare de 10 mai, 1897-1901

<i>Bravi copii ai României</i> (G. Ștefănescu)	<i>10 mai</i> (V. Alecsandri)
<i>Deșteaptă-te, române!</i> (A. Pann)	<i>Balcanul și Carpatul</i> (V. Alecsandri)
<i>Ginta latină</i> (I. Costescu)	<i>Cornistul de la Grivița</i> (I. Nenițescu)
<i>Hora ostașilor români</i> (A. Flechtenmacher)	<i>Din Carpați și pân' la mare / Hora lui Cuza Vodă</i> (D. Bolintineanu)
<i>Hora Unirii</i> (A. Flechtenmacher)	<i>Dumbrava roșie</i> (V. Alecsandri)
<i>Imnul regal / Trăiască Regele!</i> (Hübsch)	<i>Oda ostașilor români</i> (V. Alecsandri)
<i>Imnul vânătorilor</i> (Wachmann)	<i>Peneș Curcanul</i> (V. Alecsandri)
<i>Sună buciul de-alarmă</i>	<i>Pui de lei</i> (I. Nenițescu)
<i>Zece mai</i> (Gh. Ionescu)	<i>Scrisoarea III – fragmentul „La Rovine”</i> (M. Eminescu)
	<i>Sentinela română</i> (V. Alecsandri)

Dintre serbările școlare de 10 mai, cea de la București avea o importanță sporită datorită faptului că dubla ceremonia oficială organizată de autoritățile politice pentru omagierea regelui în persoană și pentru că putea – prin capitalul

²¹ „Buletinul oficial al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice”, an III, vol. VI, nr. 93, 15 iunie 1897, p. 910-911, 915, 918.

²² Este cunoscută colaborarea lui Spiru Haret cu unii scriitori contemporani, printre care se numărau și aceștia doi. Mai puțin cunoscut este faptul că în 1901 poezia „Încoronarea”, scrisă de poetul basarabean Sergiu Cujbă, este trimisă școlilor secundare din țară în câte 30 de exemplare pentru a fi distribuite elevilor, după ce Casa Școalelor a achiziționat 3 000 de astfel de exemplare. (ANIC-MCIP, dosar nr. 485/1901, f. 29). În anul următor, Ministerul a distribuit broșura intitulată „10 Mai” (ANIC-MCIP, dosar nr. 311/1902, f. 83).

simbolic al sediului puterii – exercita o influență asupra viitoarelor programe de prin țară. De aceea, o să urmărim desfășurarea acestei serbări în intervalul 1901-1910, cu ajutorul informațiilor din arhiva Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice.

În dimineața zilei de 10 mai, 21 de salve de tun anunțau începutul sărbătorii. Cuplul regal pornea de la Palat în sunetul a 101 de salve de tun, urmând drumul flancat de plutoane de soldați din Corpul II Armată – București, dispuse pe ambele trotuare, către biserica de pe Dealul Mitropoliei, unde se oficia un *Te Deum* la ora 10 și jumătate. Apoi, cortegiul regal sosea la Bulevardul Academiei, în dreptul statuii ecvestre a lui Mihai Viteazul, unde avea loc parada militară. La aceste două acte ale ceremoniei, elevii puteau participa numai într-un număr de dinainte stabilit și în mod organizat. Serbarea școlară urma să se desfășoare la Ateneul Român, iar din 1902 – pe scena mai încăpătoare pentru coruri și orchestră a Teatrului Național²³. După-amiaza se desfășura etapa finală a concursului de oină între echipele școlilor secundare de băieți din oraș.

În privința paradei militare, ministrul Instrucțiunii Publice primea în fiecare an solicitarea din partea Ministerului de Război de a comunica numărul elevilor care ar fi urmat să defileze (în cadrul defilărilor armatei) și școala pe care o reprezentau. Deoarece participarea cu trupă nu era obligatorie, de obicei nu defilau mai mult de două școli și s-a întâmplat ca uneori – cum a fost în 1904 și în 1908 – să nu defileze nici o școală, deoarece elevii primiseră puști model 1878, „mai greoaie și nepotrivite cu talia elevilor”²⁴, sau nu învățaseră marșuri²⁵, ori Spiru Haret comunicase că nici o școală nu va defila²⁶. Vedeta a fost trupa liceului „Mihai Viteazul”, care în anii 1901-1903 a defilat pe muzica fanfarei proprii cu puști Mannlicher model 1893²⁷, fiind substituită în cele din urmă de elevii Școlii Superioare de Arte și Meserii²⁸. În 1902, la împlinirea a 25 de ani de la proclamarea Independenței, au defilat doar trupele celor două școli menționate (împreună cu trupa institutului privat „Otescu”, admisă în urma unor tergiversări²⁹), iar băieții de la celelalte școli secundare prezenți în uniforme „speciale”, au asistat, urmând ca toți să se deplaseze în cortegiu de la Piața Romană la Șoseaua Kiseleff³⁰.

La serbarea jubiliară de la 10 mai 1906, sub ministeriatul lui Mihai Vlădescu, a fost programată defilarea băieților de la fiecare școală secundară din

²³ ANIC-MCIP, dosar nr. 311/1902, f. 7.

²⁴ ANIC-MCIP, dosar nr. 492/1904, f. 14.

²⁵ ANIC-MCIP, dosar nr. 2 266/1908, f. 10, 15.

²⁶ ANIC-MCIP, dosar nr. 2 266/1908, f. 10. Spiru Haret nu a ținut cont de anunțul că trupa Școlii Superioare de Arte și Meserii era pregătită pentru paradă.

²⁷ ANIC-MCIP, dosar nr. 485/1901, f. 15; dosar nr. 311 / 1902, f. 23; dosar nr. 296/1903, f. 11-12.

²⁸ ANIC-MCIP, dosar nr. 651/1905, f. 6.

²⁹ ANIC-MCIP, dosar nr. 311/1902, f. 26. După ce I. Otescu a anunțat pe 27 aprilie că elevii săi vor lua parte la defilare, „organizați militărește”, Haret i-a răspuns că „despre participarea unei școli la defilare decide ministrul, nu direcția școlii, și hotărârea Ministerului este ca nici o școală privată să nu participe la defilare”, ceea ce nu l-a împiedicat ca în cele din urmă să revină asupra deciziei. (f. 17-20).

³⁰ ANIC-MCIP, dosar nr. 311/1902, f. 24, 44-44 v.

București, cu puști sau fără, în uniforme curate, fetele fiind plasate pe trotuarele de pe dealul Mitropoliei³¹. Deoarece în acel an fuseseră introduse exercițiile de infanterie începând cu clasa a treia primară, la defilare a participat și un regiment al „micilor dorobanți” (companii din județele Ilfov și Prahova), urmat de o companie de instructori militari³².

Programul serbării școlare era stabilit în cadrul mai multor ședințe ale măștrilor de muzică și de gimnastică de la școlile secundare din București, care aveau loc de obicei la Liceul Lazăr cu câteva luni înainte de eveniment. Această comisie, ținând cont de sugestiile ministrului, schița programul, distribuia repertoriul corurilor întrunite, stabilea numărul elevilor pentru fiecare cor și pentru fiecare registru vocal, și lua decizii în privința concursului de oină. Aveau loc câteva repetiții generale în ajunul zilei de 10 mai, acompaniamentul instrumental fiind oferit fie de orchestra Conservatorului, fie de orchestra permanentă a Ministerului³³. O listă de titluri ale corurilor interpretate în perioada studiată ne-ar putea oferi câteva indicii cu privire la atmosfera și mesajul pe care organizatorii intenționau să o creeze, respectiv să o transmită:

Cântec de primăvară (Porumbescu)

Cântec soldățesc (Ed. Wachmann)

Cântecul gintei latine (Marchetti)

Ciocârlia (Mendelsohn)

Dragă țară

Drapelul (V. Soloveanu)

Ginta latină (I. Costescu)

Graiul neamului (G. Dima / G. Coșbuc)³⁵

Hora încoronării de 10 mai (G. Ionescu)³⁷

Imn triumfal (W. Humpel)

Imnul Încoronării (G. Ștefănescu)³⁴

Imnul regal (Hübsch)

Imnul Școlii Normale (Ed. Wachmann)

Imnul vânătorilor (Ed. Wachmann)

Marș patriotic (D. Chiriac)

Marș regal (G. Musicescu)

Plugar și ostaș (M. Tănăsescu)

Sus inima (G. Ștefănescu / G. Coșbuc)³⁶

Trompetele răsună (Musicescu)

Zece mai (Gh. Ionescu)

³¹ ANIC-MCIP, dosar nr. 1 544/1906, f. 3, 5, 29.

³² ANIC-MCIP, dosar nr. 1 544/1906, f. 64. Cu cinci zile înainte de serbare, ministrul Mihai Vlădescu a dat dispoziția să se studieze de urgență marșul „Viitorul Țării” pentru cor și fanfară, compus de C. S. Iustin, directorul cancelariei Corpului Instructorilor Militari, pentru „micii dorobanți” (ANIC-MCIP, dosar nr. 1 544/1906, f. 41-42). Este puțin probabil ca acest marș să fi fost executat, având în vedere că organizarea repetițiilor se făcea de regulă cu cel puțin o săptămână înainte.

³³ Aceasta din urmă era condusă de Dimitrie Dinicu (unchiul lui Grigoraș Dinicu), conform ANIC-MCIP, dosar nr. 2 266/1908, f. 3 v.

³⁴ Maestru de muzică la Azilul „Elena Doamna”, secția normală, și profesor la Conservator.

³⁵ Prin adresa din 22 noiembrie 1904, ministrul îi însărcinează pe G. Ștefănescu, D. Chiriac și G. Dima (Brașov) să compună muzica pentru poeziile „Sus inima” (Coșbuc), „Marș patriotic” (se specifică „melodie veche popularizată”), respectiv „Graiul neamului” (Coșbuc), în urma propunerii lui D. Popovici, care considera că acele coruri stabilite pentru ediția următoare „nu corespund în chip mulțumitor pentru sărbătorirea unei zile atât de mărețe, ca fiind prea cunoscute și chiar banalizate”. (ANIC-MCIP, dosar nr. 492/1904, f. 58-59).

³⁶ Spiru Haret dorea să popularizeze noile coruri, dovadă fiind în cazul acesta tirajul de 6 000 de exemplare. (ANIC-MCIP, dosar nr. 492/1904, f. 63).

³⁷ Maestru de muzică la școala de fete gr. I „Carmen Sylva”.

Pentru elevi, această zi de sărbătoare prilejuia și confruntarea la proba de oină între echipele școlilor secundare din același oraș³⁸. Decizia de a institui practicarea acestui „joc național” sub forma concursurilor interșcolare a aparținut lui Spiru Haret, luând naștere – începând cu 1898 – tradiția ca după serbarea școlară propriu-zisă de 10 mai să se joace etapa finală a concursului, care trebuia divizat din cauza numărului mare de echipe participante. Astfel, aveau loc 2-3 etape preliminare ale concursului în zilele anterioare datei de 10 mai, urmând ca etapa finală să aibă loc, evident, într-un cadru mai festiv și cu un public mai numeros. Până la amenajarea Parcului „Carol I” cu prilejul jubileului din 1906, jocul de oină se desfășura pe un platou de la Șosea, în fața Monetăriei Statului (clădirea a fost demolată în 1912), apoi locul concursului a fost mutat din 1907 pe platoul fără iarbă din fața noului parc expozițional³⁹. Se disputa locul întâi pe faza locală, deoarece, în scopul popularizării jocului la nivelul întregului învățământ secundar de băieți, la sfârșitul lunii mai era organizat un concurs național de oină, la care participau în mod regulat, printre cele câteva echipe (în număr de 5-7, între care se afla obligatoriu cea care deținea trofeul), câștigătorii din orașele București și Iași⁴⁰.

Pentru asigurarea liniștii publice la partidele de oină, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice solicita Prefecturii Poliției Capitalei un număr de 20 până la 50 de sergenți de stradă pentru cele câteva ore de joc. La concurs participau în fiecare an câte trei delegați din partea Ministerului, Spiru Haret primind ulterior de la aceștia scurte rapoarte făcute în scris, în care erau evidențiate abaterile de la disciplină ale elevilor. În mod surprinzător, incidente cauzate de nemulțumirea cu privire la acordarea punctajelor au fost la fiecare ediție. Discuții între elevi și arbitri, fluierături, huiduieli și bruscări, culminând cu bătăi între concurenți sau cu părăsirea jocului de către o echipă care se simțea nedreptățită⁴¹, l-au determinat pe Spiru Haret să dea cu promptitudine dispoziții disciplinare. Spiritul protestatar și obrăznicia trebuiau amendate cu pedepse exemplare, care constau din eliminarea din școală pe o anumită perioadă, din interzicerea participării la concursul de oină următor sau chiar din obligația de a repeta anul școlar. Pentru a feri juriul de furia unor spectatori, ministrul a cerut în 1901 construirea unei estrade pentru oficialități și împrejmuirea terenului de joc cu „sârmă cu colți”⁴². Contrar opiniei că membrii echipelor de oină erau elevi slabi la învățătură, deci mai înclinați spre indisciplina,

---

³⁸ Fiecare echipă număra 12 elevi.

³⁹ ANIC-MCIP, dosar nr. 2 038/1907, f. 13.

⁴⁰ Cu toate că anual erau alese doar câteva echipe – privilegiate –, s-a încercat acordarea de prioritate echipelor care nu mai participaseră la edițiile precedente.

⁴¹ ANIC-MCIP, dosar nr. 485/1901, f. 38-38 v.; ANIC-MCIP, dosar nr. 492/1904, f. 18; ANIC-MCIP, dosar nr. 2 038/1907, f. 36; ANIC-MCIP, dosar nr. 2 277/1908, f. 62. Concurența între echipele școlilor secundare era considerabilă, cu toate că miza era doar cea a prestigiului. Iată echipele câștigătoare la câteva ediții: Seminarul Central (1901), Liceul „Matei Basarab” (1902), Școala Normală a Societății pentru Învățătura Poporului Român (1904), Seminarul Central și Liceul „Mihai Viteazul” – la egalitate (1905), Liceul „Matei Basarab” (1907), Liceul „Sf. Sava” (1908), Liceul „Lazăr” (1911).

⁴² ANIC-MCIP, dosar nr. 485/1901, f. 38 v.

unii maeștri veneau cu argumentul că elevii lor erau bursieri și conștiincioși, în speranța că autoritatea școlară le va împlânzi pedeapsa⁴³. Spiritul competitiv, solidaritatea membrilor echipei, respectul față de adversari, vitalitatea erau valori pentru care jocul de oină reprezenta un instrument eficace de inculcare, așadar Spiru Haret nu a fost descurajat de abaterile de la regulile vieții de școlar, ci a continuat – cu micile îndreptări – să susțină popularizarea acestui „sport național”⁴⁴.

La capătul acelor zile de 10 mai, elevii adormeau cu imaginea proaspătă în minte a regelui și a națiunii române, bucuroși că făceau parte dintr-un popor viteaz și solidar. Suspendarea cursurilor a făcut loc unei mărețe lecții de patriotism și de „simțire națională”, urmând ca de a doua zi cadrele didactice să continue să întrețină aceste sentimente în sălile de clasă.

După cum am văzut, educația patriotică în acest caz avea două direcții principale: pe de o parte, sentimentul apartenenței la etno-națiune (neam), pe de altă parte – loialitate față de monarhie, ambele având o finalitate pro-activă (declarația de iubire și un comportament – în prezent sau în viitor – adecvat acesteia). Educația patriotică e de aproape aceeași vârstă cu statul național, continuând și în România de azi să fie prezentă în forme mai slabe sau mai discrete. Din acest punct de vedere, Spiru Haret nu a fost un părinte fondator, dar rolul său în *instituționalizarea „pedagogiei patriotismului”* din România (din care serbarea de 10 mai este o mică parte) a fost indiscutabil cel mai însemnat.

Anexă

Circulară către toate școlile secundare și speciale de ambele sexe, cum și Universități, relativă la serbările școlare de 10 mai.

(„Monitorul oficial” nr. 18/23 aprilie 1897 și Ministerul Instrucției Publice și al Cultelor, *Colecțiunea legilor, regulamentelor, programelor și diferitelor deciziuni și dispozițiuni generale ale acestui departament*, vol. I, București, Imprimeria Statului, 1901, p. 1390-1391)

Cea dintâi datorie a școlii, care trece înaintea oricărei alteia, este de a forma buni cetățeni, și cea dintâi condiție pentru a fi cineva bun cetățean este de a-și iubi țara fără rezervă și de a avea o încredere nemărginită într-înșea și în viitorul ei.

---

⁴³ Cum e cazul echipei de la Liceul „Lazăr” în 1904 (ANIC-MCIP, dosar nr. 492/1904, f. 46).

⁴⁴ În 1908, Spiru Haret a emis o circulară prin care se cerea fiecărei școli primare din București să trimită câte zece elevi din clasele a III-a și a IV-a pentru a asista la jocul de oină de la 10 mai, „în vederea practicării și răspândirii jocului oina printre elevii de curs primar” (ANIC-MCIP, 2 277/1908, f. 20-20 v.). Într-o schiță de circulară (de după serbarea din același an) către maeștrii de gimnastică, Haret scria următoarele: „Mai pretutindeni, jocurile și în special oina nu sunt practicate deloc de către școlari, cari continuă, ca și în trecut, a-și pierde timpul exercițiilor cu ocupații rele și nepotrivite vârstei lor; iar maeștrii se ocupă să dreseze doar o echipă de 12 copii, cu câteva zile înaintea concursului, doar pentru a-și face față și a scăpa din încurcătură [...] Copiii trebuie să se joace, căci pentru asta sunt copii, și scopul gimnasticii acesta este ca să curețe școlile de plaga bătrânilor de 15 ani. Neîmplinirea acestei obligații face aproape inutil învățământul gimnasticii, și o vom considera ca o abatere gravă de la datorie” (ANIC-MCIP, 2 277/1908, f. 82 v.)

Toată activitatea, toată îngrijirea celor însărcinați cu educarea tinerimei, acolo trebuie să tindă.

Nu mă îndoiesc că corpul didactic, în generalitatea lui, înțelege această datorie a lui, și se silește a și-o îndeplini. Totuși, cred că este încă mult de făcut, din partea noastră, a tuturor, în această direcție, și că nu trebuie negles [sic!] nici un mijloc care ar fi propriu pentru deșteptarea și întărirea în inima tinerimei a patriotismului celui mai nețărnut.

Printre aceste mijloace, cred că unul destul de eficace este și acela de a se stabili serbări școlare cu caracter patriotic. Știm cu toții că în alte țări asemenea serbări sunt intrate adânc în obiceiurile poporului și că exercită o influență puternică asupra dezvoltării sentimentului național.

Doresc, dar, ca chiar cu începere din anul acesta să stabilim și la noi obiceiul serbărilor patriotice pentru școli.

În această privință, ziua de 10 mai este cea mai potrivită din toate punctele de vedere. În adevăr, această zi este deja recunoscută ca zi de serbare națională. Evenimentele a căror aniversare este ea: întronarea M. Sale Regelui, proclamarea independenței țării, urmărită timp de patru secole, stabilirea regatului, sunt fapte de o însemnătate capitală în istoria noastră și justifică pe deplin alegerea zilei de 10 mai ca zi de serbare națională. Tot din cauza acelor evenimente, alegerea ei se impune ca zi de serbare școlară. Nici o altă zi de peste an nu este legată cu realizarea unor aspirațiuni mai mari și mai nobile ale neamului românesc, urmărite cu atâta energie timp de veacuri întregi și îndeplinite cu atâta fericire și în mod așa de complet. Va fi dar ușor ca în această zi să se vorbească tinerimei despre faptele mari din trecut, despre cele realizate în zilele noastre și despre destinele strălucite ale țării și ale neamului nostru în viitor.

Mai este și un alt motiv de o ordine mai secundară, dar având și el importanța lui: momentul favorabil al anului, atât din punctul de vedere al temperaturii, cât și al studiilor, cari atunci sunt pe sfârșit.

Hotărâm dar ziua de 10 mai ca zi de serbare școlară în toată țara și vom începe a o serba chiar de anul acesta.

În Capitală, am luat deja măsuri în acest sens. Serbarea va consta din conferințe asupra unor subiecte patriotice, precedate de imnul regal, și urmate de alte cântece patriotice executate de coruri.

Pentru orașele din județe, mă adresez d-voastre, corpului didactic secundar și superior, și îl rog să dea concursul său pentru realizarea demnă de dânsul și de țară a serbării școlare.

Nu impun, nici nu recomand nici o programă.

Conferințe, cântece patriotice, pelerinaje la locuri istorice, cari ar fi la îndemână, orice mijloc va fi binevenit dacă va contribui la ajungerea țintei noastre.

Pentru aceasta, căutați a face pe copii să prețuiască evenimentele mari ale istoriei noastre mai mult decât pe acele din istoria altor popoare; să se convingă că strămoșii lor au fost eroii ce au luptat și și-au vărsat sângele ca să conserve țara care îi adăpostește astăzi; redeșteptați în inima lor aceeași aprinsă iubire de țară, pe

care și ei trebuie să o aibă, ca urmași ai acelor mari eroi. Siliți-vă a-i convinge că țara lor este cea mai bună țară, că neamul lor este cel mai viteaz, cel mai nobil, cel mai energetic din toate neamurile. Nu vă temeți că veți cădea în exces pe calea aceasta; oricât de departe veți merge, cu atât mai bine va fi. Căutați încă a face să intre adânc în mintea tinerilor că epoca în care trăim este una din cele mai mari din istoria noastră; că Suveranul nostru este unul din cei mai mari din câți au ocupat până acum tronul țării, că niciodată poporul român nu a avut mai bine conștiința exactă a valorii sale; că niciodată nu a dat, într-un timp așa de scurt, mai multe și mai mari dovezi de vitalitate și de pricepere; că niciodată nu a avut o pozițiune mai înaltă între popoarele Europei, decât aceea pe care și-a câștigat-o în această din urmă jumătate de secol, prin vitejia și înțelepciunea lui. Luptați pentru a nu lăsa să prindă rădăcină la dâștii deprinderea de a găsi rău tot ce văd și tot ce înconjoară în țara lor.

Combateți din toate puterile tendințele unei școli nenorocite, care lucrează pentru a distruge în sufletul lor orice avânt generos și orice încredere în oamenii și în instituțiunile țării; iarbă veninoasă, care paralizează tocmai ceea ce face puterea și bucuria tinereții, credința în bine.

Precum vedeți, rolul corpului didactic este mare și nu mă îndoiesc că patriotismul profesorilor de toate gradele le va înlesni împlinirea lui. În particular, serbarea școlară va fi un puternic mijloc de acțiune, pe cari ei vor ști să-l utilizeze. De aceea vă rog să vă puneți în înțelegere, atât cu profesorii școlii pe care o dirigeți, cât și cu directorii celorlalte școli din orașul d-voastră, pentru a organiza serbarea prin înțelegere comună.

Pentru anul acesta nu mă adresez încă membrilor corpului didactic primar. Am socotit că se cuvine, la început, a organiza lucrul pe o scară mai restrânsă, până îi vom cunoaște bine toate fețele. Dar e bine înțeles că voi fi foarte mulțumit dacă, mai ales în orașele unde nu sunt școli secundare, directorii școlilor primare vor intra chiar de acum în vederile acestei circulare și vor organiza și ei serbarea școlară de la 10 mai.

Vă rog să faceți cunoscute și ministerului măsurile ce veți lua.

Ministru, Haret.